

dolatok jutottak eszembe tanítói, tanári pályánk páratlan gazdagságáról, szépségéről. Nem véletlenül, mert az elmúlt tíz évben hitet tett a folyóirat is: minden sorával ahhoz kíván segítséget nyújtani, hogy könnyítsen terheinken, segítsen munkánkban. Közös erőfeszítéssel minél eredményesebben munkálkodhassunk ifjúságunk *műveltségének: tudásának és neveltségének* egyre magasabb szintre emelésén.

KELENDI GYULÁNÉ
Budapest

Napközi otthon az iskolában

Az iskola mindennapos tevékenységében sajátos helyet tölt be a napközi otthon. Húsz-harminc gyermek ül a padok vagy az asztalok mellett, önfeledten játszik, esetleg belefeledkezik munkájába, amely a gyorsuló idő és az információzuhatağ korában neveltséges semmisség, nekik azonban akkor és ott az egész világot jelenti. Tanulás, játék és munka közben ott él közöttük a napközis nevelő, akinek ugyanaz a célja, mint az osztályokban tanító kollégáinak: sokoldalúan szeretné kibontakoztatni, fejleszteni a gondjaira bízott gyermekek *személyiségét*. Csak éppen ehhez neki több a lehetősége, mert előtte nem szorongásos *tanulók* dolgoznak, hanem *gyerekek*, akik másnapra készítik feladataikat, vagy szervezett és kötetlen programok segítségével élik életüket. A több lehetőség szerteágazóbbá teszi feladatait, a napközis nevelő munkáját nem könnyítik a tanítási órák, szakköri foglalkozások viszonylag zártabb keretei. A korszerű tanítás a gyerekek aktivitására épít, de az adott foglalkozáson belül valamennyi tanuló azonos problémákra, feladatokra koncentrál. A napköziben azonos a tevékenység, pl. valamennyien tanulnak, de egyéni érdeklődésük, munkatempójuk szerint az egyik a számítámpéldákkal küszködik, a másik a történelmet olvassa, vagy épp házi feladatát fogalmazza. A napközinek nem kizárólagos feladata a tanulás megszervezése. *Otthon*, éppen ezért a szabad idő helyes, tartalmas felhasználását is meg kell tanítania növendékeinek. A napközis nevelő éppen ezért nemcsak tanulás közben, hanem egyéb tevékenykedése közben is megismerheti tanítványait.

Ez a többlet minden olyan iskolában, ahol a nevelés egységes folyamat, és nem töredezik egymással össze nem illeszkedő mozaikkockákra, olyan lehetőségeket biztosít a nevelőtestület részére, amelyeket fel nem használni súlyos hiba lenne. A kibernetika korában élünk. Igényünk, hogy munkánk eredményeiről, hiányosságairól gyors és megbízható visszajelzéseket kapjunk. Ha jó az együttműködés a napközis nevelő és az osztálytanító vagy az osztályfőnök között, akkor

a) a gyerekek iskolai szerepléséből visszajelzést kaphat a napközi. Megtudhatja pl., hogy az a tanuló, aki az átlagnál gyorsabban készült el feladataival, nagyon gyengén szerepelt az órán. Gyors tanulása nem vezetett kellő eredményhez, a megtanult lecke jelentős részét másnapra el is felejtette. Nyilvánvaló, hogy ezt a tanulót a továbbiakban kitartóbb, alaposabb munkára kell ösztönözni.

b) a gyerekek személyiségének megismeréséhez nélkülözhetetlen segítséget kaphatnak az osztályfőnökök, a szaktanárok. Kiderülhet pl., hogy az a tanuló, aki az iskolában képtelen eredményesen felelni, a napköziben megtanulta feladatait, de feleléskor olyan gátlások keltődnek benne, amelyek képtelenné teszik, hogy tényleges tudásáról képet is adjon. Kölcsönös tájékozódás esetén a napközi visszajelzése arra figyelmezteti a

pedagógust, hogy számonkéréskor más módszert alkalmazzon ezzel a gyerekekkel szemben, aki sikeresen tud szerepelni, s ezzel gátlásai is feloldódnak. Ez azért is lényeges, mert tapasztalataink szerint épp a hátrányos helyzetű, a fizikai vagy mezőgazdasági dolgozók gyermekeiben lép fel többnyire ez az iskolai gátlás, s ha nem segítjük át őket a kudarchelyzeteken, kudarcállapotba juthatnak.

Nagy segítséget nyújthatnak a napközis nevelők az osztályfőnököknek azáltal, ha a felső tagozatos tanulók *napi feladatainak számbavétele* alapján jelzik, hogy hullámváz a gyerekek terhelése. Előfordul pl., hogy épp aznap kapnak a megszokottnál is nagyobb mennyiségű feladatot történelemből, amikor számtanból is nehezebb a lecke, és irodalomból is több a tanulnivaló. Évtizedek óta küzdünk gyermekeink túlterhelése ellen. Erre ösztönöz mindenkit az iskolaorvosok, egészségügyi, honvédelmi szakemberek tapasztalata is, amely szerint a gyerekek körében sok az idegrendszeri károsodás, a gerincferdülés stb. Okai közt általában az egyoldalú terhelést szokták megemlíteni. A tanulók keveset vannak szabad levegőn, sokat ülnek, keveset mozognak. Ha figyelembe vesszük a napközis nevelők tapasztalatait, kiderül, hogy az okok között kell számontartanunk az amúgyis *zevlatott életritmusú* (váltakozó tanítás stb.) gyerekeink *hullámváz munkaritmusát* is. Azt az egyszerű tény, hogy órarendünkben nehéz és könnyebb napok váltják egymást, s hogy néha tanulmányi idejüket az egyébként igen hasznos, de rosszul időzített szakköri foglalkozások tördelik alapjában értéktelen darabokra.

Hullámvázvá teszi a gyerekek munkaritmusát az *írásbeli feladatok* mennyisége és minősége is. Napközis tapasztalataink szerint a gyermekek tudatában ezek az írásos leckék még nem illeszkednek szervesen a didaktikai, tanítás-tanulási folyamatba. Hajlamosak arra, hogy a leckét egyszerűen *azonosítsák* az írásbeli feladatokkal, s ezért tanulásukat gépiesen megoldásukkal kezdjék. Nem kisebb hiba, hogy megoldás közben sem elsősorban a megoldandó probléma izgatja képzeletüket, ösztönösen arra törekednek, hogy jó legyen az *eredmény*. Erre ösztönzi őket, hogy sok kolléga sem arra kíváncsi, miképp tett kísérletet egyéni úton a feladat megoldására a gyerek. Valóban a megoldás helyességét vagy hibáit értékeli, nem egyszer — *érdemjegyekkel!* Ebből fakad az a hamis igény is, hogy a napközis gyerekektől hibátlan megoldásokat várnak a kollégák, hiszen velük nevelő foglalkozik. A napközis nevelő azonban egyrészt képtelen valamennyi tanuló feladatait egyénileg, minőségileg ellenőrizni (még alsó tagozatban sem vállalkozhat erre!), másrészt nem is óhajtja olyan szempontból átvenni az „otthon” szerepét, hogy egyéni teljesítmény helyett kozmetikázott eredményeket nyújtson az iskola számára. A napközi feladata éppúgy, mint az otthoné, hogy *önálló* munkára nevelje gyerekeit!

A közös gondolkodás látszólag időt rabol, a valóságban időt szabadít fel a nevelők számára. Mennyi időt vesz ui. igénybe, az energiáról nem is beszélve, ha egy-egy pedagógus munkája eredménytelenségének okait egyénileg keresi. A kölcsönös tapasztalatok pillanatok alatt rávilágíthatnak pl., hogy sokszor azért képtelenek megbirkózni feladataikkal a gyermekek, mert nem készítetjük fel őket azokra kellőképp. Rendszerint a napköziben egyéni tanulás alatt derül ki, hogy több tanuló nincs tisztában azzal, mi is a feladata. A tanítónő, a szaktanár az óra utolsó perceiben jelölte ki a feladatokat, a megosztott figyelmű gyerek percek alatt meg is feledkezik róla. Általában nem elegendő, ha kijelöljük pl. a számtan feladatot: a tankönyv 20. oldalán az 5. példa! Útba is kell igazítani őket, mit keressenek, miképp kezdjenek munkához. Vonatkozik ez a szóbeli tanulás feladataira is!

Napköziben és osztályban dolgozó nevelő közös tapasztalata, hogy egyrészt a pedagógusoknak a gyerekekre, másrészt a gyerekeknek a tanulásra fordított energiája

igen gyakran nincs összhangban az elért eredményekkel. Ennek a jelenségnek okát abban jelölhetjük meg, hogy a legtöbb gyerek *nem tanul meg tanulni*. Ritkán tapasztalhatjuk pl. a napköziben, hogy egy tanuló elővenné iskolai munkafüzetét, és a biológia vagy a történelem tanulását azzal kezdené, hogy az órán készített vázlat alapján felelevenítené a tanultakat. Nagy nehézségekkel, hosszú szoktatással lehet csak elérni, hogy a földrajz tanulásakor vegyék kezükbe a térképet is. Azonos sablonnal tanulnak mindent, eltérés csak az egyénileg megszokott módszer vagy a határozott tanári követelmény következtében akad (az egyik pl. legszívesebben fel-alá járkálva magol, a másik magában dörmög, vagy a könyvet bámulva másról ábrándozik). A napközis és a nem napközis nevelők közös feladata, hogy ezen a nehézségen időben átsegítsék a gyerekeket. Célszerű azért, valahányszor új tantárgy, vagy új tanár lép az életükbe, először a tantárgy sajátos tanulási módszeréről, a pedagógus követelmény-rendszeréről beszélgessünk velük! (Pl. a feleltetés követelményei, módszere.)

Beszélnünk kell arról is, mert minden nevelő közös gondja, hogy az egyes tanulókkal eltérő *a tanulási tempójuk*. Nemcsak arra gondolunk, hogy az egyik gyorsabban, a másik lassabban készül el a feladatokkal. Arra is, hogy más *a megértés és a felfogás* gyorsasága is. Statisztikai adatok bizonyítják pl., hogy azok a fizikai dolgozók gyerekei, akik nem fejezik be az általános iskolát, időközben lemorzsolódnak, az alsóbb osztályokban még jeles vagy jó eredményt értek el. Ha hanyatlásuk, majd megtorpanásuk okait vizsgáljuk, rá kell mutatnunk, hogy éppen az említett tempókülönbség miatt nem tudnak lépést tartani társaikkal. Először egy anyagrészt nem értenek meg, majd az erre épülő többit sem, végül kudarcot vallanak egész tanulásukkal. Az osztályban tanító és napközis nevelők összefogása időben fényt deríthet erre a veszélyre is.

Együtműködésünk konkrét formái az óra, illetve foglalkozás meglátogatása és a konzultáció. Ha a napközis pedagógus részt vesz, hospitál a tanítási órán, az órát tartó kolléga feltétlenül szerepeltesse növendékeit. Így teremt lehetőséget, hogy a napközis gyermekek tanítási órán nyújtott teljesítményeit megfigyelhesse. Ha viszont az osztályfőnök vagy egy tanító, tanár látogat a napköziben, ne feledkezzék meg arról, hogy neki is tevékenység közben kell megfigyelnie tanítványait. Kísérje figyelemmel, miképp tanulnak, hogyan töltik szabad idejüket. Ne zavarja, hogy szerepe passzív, és semmi esetre se akarja magát azzal aktivizálni, hogy az időt a napközivezetővel való beszélgetésre fordítsa. Igen értékes információktól fosztaná meg ezzel magát. A konzultáció, a megbeszélés mindig az órán, a foglalkozáson kívül kerüljön sorra, és a gyerekek álljanak középpontjában. Együtműködésük legmegbízhatóbb visszajelzése, ha a napköziben lelkesen számolnak be az iskolai órák, az iskolában pedig a napközis élet eseményeiről a gyerekek. Ebben egyébként nemcsak visszajelzést kapnak, hanem munkájuk *közös sikerét* is láthatják benne!

Meissenben, a porcelán városában van egy nagyon régi, kicsi kápolna. Külföldi vendégek nemcsak azért keresik fel ezt a műemléket, mert az NDK építészeti remeke, hanem azért is, mert benne látható a világ egyik legnagyobb porcelánból készült mozaikja is. Csillogó, pompás képpé rendeződnek az apró porcelándarabok. Nevelési tevékenységünk ugyancsak ilyen apró mozaikkockákból ötvöződik egybe. Egyetlen személyiség formálásában több pedagógus működik közre. Hiába tökéletes egyesek munkája, hiába csillognak a szivárvány valamennyi színében az egyes darabok, alkotás csak akkor válik belőlük, ha egymásba illeszkednek, képpé rendeződnek végül. Ezért kell összehangolnunk napközi és iskola munkáját, ezért nem szabad sajnálni semmi fáradságot, ami együtműködésünket fokozza, munkánkat eredményre viszi!